

РОЛЬ ГРОМАДСЬКОСТІ У ЗДІЙСНЕННІ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ КРАЇН ЄВРОСОЮЗУ

Постановка проблеми. Подолання неосвіченості в питання статей на глобальному рівні зумовило пошук загальних підходів до розбудови і здійснення статевого виховання широких кіл населення і, в першу чергу, учнівської молоді, а також конструктивного взаємообміну національним досвідом і досягненнями в цьому напрямі освітньо-виховної діяльності.

Аналіз актуальних досліджень. В перші десятиліття ХХІ століття особливо активізувалися науково-педагогічні дослідження щодо означеної проблеми. Особливу увагу проблемі статевого виховання розкрито в наукових дослідженнях таких зарубіжних вчених, як Р. Барнетт, К. Боррманн, Дж. Валкер, М. Волдіке, В. Екланд, Л. Елісон, І. Еріксон, В. Ескрідж, Й. Зенде, Л. Поллок, М.К. Прінгл, Т. Тарнбулл, М. Чемберс та інших.

Формулювання цілей статті. Метою статті є з'ясування особливостей діяльності неурядових організацій (НУО) та молодіжних об'єднань у здійсненні статевого виховання учнівської молоді країн Євросоюзу та обґрунтування доцільності впровадження їх діяльності у статевому вихованні учнівської молоді України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Міжнародне співробітництво з питань сексуальної освіти розвивалося в межах неурядових організацій. Найбільш послідовно й цілеспрямовано така співпраця почала здійснюватися за підтримки і активної участі Міжнародної Федерації планування сім'ї (МФПС) (*International Planned Parenthood Federation, IPPF*) – неурядової організації, створеної у 1948 році. Безпосередньо питаннями сексуальної освіти займається спеціальна комісія, яка діяла у складі цієї організації. За конструктивної

підтримки МФПС були закладені основи міжнародної співпраці в сфері статевого виховання учнівської молоді. Разом з тим як неурядова організація була неспроможною активно впливати на міжнародні урядові структури, тим більше на національні державні органи, а її функції у цьому відношенні носили переважно консультативний характер.

На сьогодні IPPF працює в таких пріоритетних напрямках: 1) Підлітки; 2) ВІЛ/СНІД; 3) Доступ до інформації; 4) Захист прав та ін., надаючи можливість людям робити свідомий вибір, покращувати свою сексуальність та підготуватися до дорослого життя (2).

Актуалізація сексуальної освіти в глобальному масштабі зумовила потребу в створенні відповідних організацій у межах кожної держави європейського регіону.

Так, Данська Асоціація з питань планування сім'ї (*the Danish Family Planning Association*), яка є членом МФПС, працює в цілях забезпечення сексуального і репродуктивного здоров'я молоді, формування здатності молодих людей робити вільний і усвідомлений вибір та боротися з дискримінацією за ознакою статі, тіла і сексуальних уподобань (8). Основною метою асоціації є турбота про статеve здоров'я молоді, вбереження їх від небажаних наслідків статевого життя та інших негативних явищ, що відбуваються в суспільстві. В Асоціації провідну роль відводять статевоmu вихованню молоді, консультуванню, наданню інформації та профілактиці в області сексуальності, контрацепції та ЗПСШ.

Крім того, данська Асоціація з питань планування сім'ї розширює мережу додаткової сексуальної освіти, яка забезпечується добровільними організаціями, що визнані данським урядом в якості партнера в сексуальній освіті (2), чії послуги є безкоштовними. Вони відстежують стан статевого виховання в школах, забезпечують навчання вчителів, розробляють та розповсюджують освітні матеріали (7).

У 1998 та 1999 роках Скандинавська асоціація з питань сексології (*the Nordic Sexological Societies*) отримала значну урядову підтримку щодо розвитку

клінічної сексології у скандинавських країнах. Завдяки означеним заходам відбулась інтеграція сексології у клінічну практику. Крім того, дана Асоціація поширює велику міжнародну програму з проектами в Африці та Азії (8, с. 6).

Особливу увагу Датська Асоціація планування сім'ї приділяє статевому вихованню в поліетнічних класах – з акцентом на освіту дівчаток з числа етнічних меншин, розробивши ряд цільових рекомендацій, вправ і методів зі статевого виховання для цієї категорії молоді (8, с. 8). Також систематично організовує тижні сексуальної освіти для підлітків, таким чином, відображаючи різноманітність етнічної приналежності, вираження статей, демонструючи різні форми сімей, прояву сексуальності, молодіжної культури, тіла і зовнішності, сексуальних бажань тощо (8, с. 11).

Подібного успіху в подоланні негативних явищ серед молоді досягла Швеція, де питанням сексуального та репродуктивного здоров'я надають великого пріоритету (1). Статева освіта в цій країні почалася заснуванням у 1933 р. Шведської Асоціації статевої освіти (*RFSU*) Елізою Оттесен-Енсен. Сьогодні організація є провідною у Швеції та також входить до МФПС (1). Саме створення цієї асоціації відіграло значну роль у запровадженні предмету «Статеве виховання» у школах Швеції. Спочатку означений курс був введений у програму початкових шкіл як необов'язковий та носив переважно ознайомлюючий характер з питань санітарної освіти, а починаючи з 1956 року програми статевої просвіти стали частиною навчальних планів початкової школи та значно розширились питаннями про відмінності статей, сексуальні стосунки, будову статевих органів, пологи (1, с. 183).

Крім того, у 1990-х роках у скандинавських країнах за ініціативи ряду НУО був запущений проект (зокрема, проект Стівнера), що націлений на статеве виховання підлітків віком 13–16 років з групи потенційного ризику. Такий проект вдалося реалізувати за активної допомоги та співпраці вчителів та працівників охорони здоров'я, а також за підтримки батьків. В ході проекту підлітки протягом трьох років проходили курси статевого виховання та

відвідували клініку для молоді. У результаті експерименту знизилась сексуальна активність підлітків та збільшився вік початку статевого життя (5).

У Балтійських країнах досить поширеними є діяльність й інших громадських асоціацій. Так, Естонська Асоціація сексуального здоров'я (*ESHA*) (Естонія) зосереджує свою діяльність в області сексуального і репродуктивного здоров'я молоді, усвідомленості молоддю права на знання і уміння з питань статей, позитивного ставлення до протилежної статі і формування здорового статевого життя. *ESHA* пропонує лекції та навчальні курси з питань сексуальності, сексуального розвитку дітей і молоді, сексуального здоров'я та працює в напрямі підготовки кадрів для співпраці з іншими галузевими організаціями та НУО.

Основними напрямками діяльності *ESHA* є:

- обов'язкова комплексна підтримка школи та інших закладів освіти зі статевого виховання (підготовка викладачів, навчальних матеріалів і методик для розвитку молоді та їх участі в розробці навчальних програм із сексуальної освіти);

- високопрофесійна підготовка та проведення конференцій і семінарів для різних вікових груп та інтересів, в тому числі й учнівської молоді, у сфері сексуального й репродуктивного здоров'я, санітарної освіти;

- навчання команди компетентних фахівців зі статевого виховання для поширення статевої освіти серед широкої громадськості;

- співпраця з іншими освітніми та науково-дослідними установами, громадськими та неурядовими організаціями, кампаніями у сфері статевого виховання як в Естонії, так і в зарубіжних країнах (3).

Діяльність *ESHA* спрямована на молодих людей також й по загальнонаціональній комунікаційній кампанії «Знай свої сексуальні права», закликаючи думати про можливості, які є результатом наших сексуальних прав (3). «Не дивлячись на наш інформаційний вік і перенасичення інформації для молодих людей, – зазначає сказав президент Естонської асоціації охорони здоров'я Маїрі Каха, – не так легко знайти достовірну інформацію із

сексуальних питань, батьки відчувають себе незручно говорячи про це, критичний погляд на рекомендації своїх колег, можна знайти в Інтернеті, часто порнографічного інформація обертони збиває з пантелику і викликає у підлітків суперечливі почуття. Хоча статеве виховання в школах і прогресує, все ж таки залишається центральною проблемою» (3, с. 47–49).

Комунікаційна кампанія «Знай свої сексуальні права» є міжнародним проектом під керівництвом ESTLi Light & Love, що поширює такі сексуальні права:

1. Право бути самими собою – прийняти правильне рішення, право на самовираження, безпеку, право користуватися сексуальністю, вступати або не вступати в шлюб і планувати сім'ю.

2. Право на знання про сексуальність, контрацепцію, ЗПСШ, право на статево виховання.

3. Право захищати себе і бути захищеним від небажаної вагітності, ЗПСШ і сексуальних злочинів.

4. Право на конфіденційну, доступну, високої якості гідну медичну допомогу.

5. Право на участь в плануванні програм, спрямованих на молодих людей, у зустрічах відповідних рівнів і право впливати на осіб, що приймають законодавчі рішення у сфері сексуальної освіти (4).

Асоціація поширює свою діяльність через медіа ресурси, направляючи молодих людей на веб-сторінки Кампанії, де можна отримати необхідну консультацію із хвилюючих питань. Консультантами є кращі фахівці, відповідаючи на питання молоді, гарантують їм повну анонімність. таке інтернет-консультування фінансується Фондом медичного страхування Естонії.

Подібну діяльністю розгорнула й Асоціація планування сім'ї та сексуального здоров'я Литви (*FPSHA*), яка, крім того, фокусується на освітній кампанії, пропаганді та захисту репродуктивних і сексуальних прав молоді. Організація проводить навчальні курси для медичних працівників та вчителів, а також виступає за введення статевого виховання в шкільну програму.

FPSHA також співпрацює з Асоціацією Польщі в проектуванні програми для шкіл «Підготовка до сімейного життя», і разом з членами Датської Асоціація планування сім'ї в якості заохочення до співпраці ініціює проведення семінарів для вчителів у підготовці їх до здійснення статевого виховання.

Молодіжна група FPSHA видає бюлетень і випускає відеоматеріали по методах контрацепції для молодих людей. Поряд з цим, активно співпрацює з рядом жіночих НУО в пропаганді впровадження законодавства, що передбачає необмежений доступ до медичної допомоги та послуг в галузі репродуктивного здоров'я [МФПС Польщі].

Крім того, FPSHA тісно співпрацює з державними відомствами з метою сприяння плануванню сім'ї та консультування молоді в якості складової частини акушерської служби країни (2).

Аналізуючи роль громадських організацій в країнах Євросоюзу, не можемо не згадати про діяльність неурядової організації Pro Familia (Німеччина), яка заснована у 1952 р. як «Німецька організація сім'ї та шлюбу». Дана організація розпочинала свою діяльність як неофіційне об'єднання лікарів, які ставили за мету сприяти плануванню народжуваності й розвитку сексуальної просвіти в країні. У цей час політики в справах сім'ї та молоді розповсюджували положення про «захист» сім'ї, в яких наголошувалося на суворому законі щодо заборони абортів, запереченні сексуального життя поза шлюбом та ін. Лише в 1968 р. Pro Familia офіційно визнали на федеральному рівні, привернувши до себе увагу навчальних установ, а разом отримавши й фінансову підтримку. Згодом зросла кількість її консультаційних центрів та співробітників (6).

Окрім засобів контрацепції, значний акцент співробітники Pro Familia роблять на розвитку позитивного ставлення до власної особи, власного тіла і партнера, на першому місці поставивши проблеми сім'ї та сексуальності. Як наслідок, створена відповідна комісія з питань статевого виховання, яка проводить масові лекції, різні заходи, випускає книги та брошури.

Завдання і методи роботи Pro Familia викладені у загальній формі в її статуті:

1. Pro Familia працює у сфері статевого виховання і планування народжуваності, підтримуючи, таким чином, сім'ю у свідомому бажанні мати дітей, сприяючи збереженню сексуального та репродуктивного здоров'я населення через консультування у справах сім'ї, партнерства, планування народжуваності, батьківства та виховання дітей.

2. Основними завданнями Pro Familia є сприяння статевого вихованню учнівської молоді, здійснення консультацій у справах сексуального розвитку, допомога молодим батькам в усвідомленні своїх прав та обов'язків, проведення консультацій тощо.

3. Інформування громадськості, за підтримки законодавчих органів і органів управління, про головні проблеми та шляхи їх вирішення за допомогою ЗМІ (6).

Співпрацюючи з іншими асоціаціями, організаціями, установами у сфері збереження сексуального й репродуктивного здоров'я, Pro Familia проводить дослідження в цій області, рішуче виступаючи проти будь-яких досліджень, що порушують права жінок і чоловіків. Її історія, форми роботи і завдання визначені політичним, економічним, соціальним і науковим поступом західнонімецького суспільства і характеризуються постійною боротьбою людей за впевненість у завтрашньому дні. Консультування з питань планування сім'ї, консультації з юридичних і фінансових питань в сфері сексуальної освіти (статевого виховання) для молодих людей та їхніх батьків є суворо конфіденційним.

На сьогодні Pro Familia належить Міжнародного товариства з питань планування сім'ї та має більш, ніж 150 консультаційних центрів по всій Німеччині. Крім того, Асоціацією видається журнал «Pro Familia Zeitschrift», який виходить раз на два місяці (6).

Поширила свою діяльність Pro Familia й на Угорщину (*Pro Familia Hungaria*), що є членом Асоціації МФПС Угорщини, надаючи молоді

інформацію про сексуальність і статеве виховання, консультації для молодих людей і підготовки фахівці в галузі освіти та охорони здоров'я. Вона також поширює інформаційні та освітні матеріали з питань сексуального і репродуктивного здоров'я та контрацепції, що включають в себе друковані та електронні версії матеріалів, поширюючи через веб-сайт Асоціації, де люди можуть також отримати онлайн відповіді на питання сексуального характеру та охорони репродуктивного здоров'я. HSS створено й «Молодіжну секцію» при його організації, який впроваджує освітні програми в закладах освіти. Діяльність кампанії з просвіти громадськості в Угорщині підтримує Національний комітет у боротьбі зі СНІДом та Міністерство охорони здоров'я (9).

Перспективною для розвитку діяльності зі статевого виховання у країнах Євросоюзу розглядається тенденція використання виховного потенціалу молодіжних об'єднань. Так, Молодіжна Рада Естонії координує співпрацю Естонських молодіжних об'єднань в проекті «Сексуальна освіта для всіх», що спрямований на дві цільові групи: молодь з обмеженими можливостями та тих, які проживають в районах підвищеного ризику. Основними перевагами такого проекту є його соціальне спрямування через співпрацю з рядом молодіжних організацій (9). Таке молодіжне об'єднання поширює свою діяльність й на інші країни, до діяльності якого долучилася й Ірландія.

Представницька група проекту створює та розповсюджує нові навчальні матеріали для молоді з особливими потребами, пропонує нову методику навчання глухих, додаючи нові слова мовою жестів, які необхідні при здійсненні їх статевого виховання. За період діяльності проекту близько 1000 молодих людей пройшли навчання в області збереження сексуального та репродуктивного здоров'я.

Ці заходи пройшли в Національній раді у справах молоді Естонії в рамках співпраці з рядом міжнародних молодіжних об'єднань, в якості профілактичної роботи з правопорушниками серед молоді для пошуку спільного рішення у сфері статевого виховання.

Висновки. Таким чином, міжнародне співробітництво в галузі сексуальної освіти забезпечує можливість активно розвивати партнерські й ділові стосунки для визначення спільних позицій щодо розвитку та поширення даного напрямку педагогічної теорії і практики як на національному, так і на макрорегіональному та глобальному рівнях. Провідну роль в інтеграції зусиль міжнародної педагогічної громадськості щодо конструктивного розв'язання проблем статевого виховання відіграють країни Євросоюзу. Факти засвідчують, що саме на терені цих держав закладено підвалини для створення спільного простору сексуальної освіти та її розвитку, виникненню загальних тенденцій в ній.

Список літератури:

1. Edgardh K. Adolescent sexual health in Sweden / K. Edgardh [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sti.bmj.com/content/78/5/352.full>
2. IPPF. A guide for developing policies on the sexual and reproductive health and rights of young people in Europe. The Safe Project. – Brussels, 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ysafe.net/SAFE/documents/Designippfpolicy%20guide%20finalSep07.pdf>
3. Kagadze M., Kiivit R., Kull M. Seksuaalkasvatus iijaiiikooliaste õpetajaraamat / M. Kagadze, R. Kiivit, M. Kull // Inimesexpetuse Ihingu ja Eesti Seksuaaltervise Liidu ja koostöös. Xpetajaraamatu valmimist on rahastanud Tervise Arengu Instituut, 2005. – 182 c.
4. Koolitusvaldkond [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.estl.ee/valdkonnad/koolitused/>
5. Monbiot G. Joy of sex education / George Monbiot // Journal of Adolescent Health Care. – 1989. – V. 10. – Issue 3. – pp. 231–236.
6. PRO FAMILIA [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.profamilia.de/fileadmin/publikationen/profamilia/bv-satzung_2014.pdf
7. Risør H. Sex education in schools in Denmark. Does Foreningen for

Familieplanlaegning (the Danish PPA) have a role to play? / H. Risør [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/12178333>

8. Seksualundervisning på erhvervsskoler, produktionsskoler og egu // Uge Sex - Erhvervsfaglige uddannelser, 2008. – 54 с.

9. Sexualitet, sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter. Sektionen för hälsa och samhälle. Folkhälsovetenskap. Sektionen för hälsa och samhälle Folkhälsovetenskap, 2012.

10. Ungdomar och sexualundervisning -en empirisk studie angående sexualundervisningen i högstadiet Veronica Eklund Katrin Vikman Examensarbete för hälsovård (YH)-examen Utbildningsprogrammet för vård Vasa, 2012. – 86 с.

Анотація. В статті розкривається роль громадськості у здійсненні статевого виховання учнівської молоді країн Євросоюзу, обґрунтовано їх вплив на формування зростаючої особистості.

Зокрема, зосереджена увага на діяльності Міжнародної Федерації планування сім'ї (МФПС) (International Planned Parenthood Federation, IPPF) – неурядової організації, яка заклала основи міжнародної співпраці в сфері статевого виховання учнівської молоді. Крім того, створено відповідні організації у межах окремої держави європейського регіону – Датська Асоціація з питань планування сім'ї (*the Danish Family Planning Association*) (Данія), Естонська Асоціація сексуального здоров'я (*ESHA*) (Естонія), Асоціація планування сім'ї та сексуального здоров'я Литви (*FPSHA*) (Литва), діяльність яких фокусується на освітній кампанії, пропаганді та захисті репродуктивних і сексуальних прав молоді, їх статевого вихованні, консультуванні, наданні інформації та профілактиці в сфері сексуальності, контрацепції та ЗПСШ.

Активну роботу проводить й неурядова організація Pro Familia (Німеччина), яка працює у сфері статевого виховання і планування народжуваності, наданні консультацій у справах сексуального розвитку, допомога молодим батькам в усвідомленні їх прав та обов'язків тощо.

Ключові слова: статеве виховання, учнівська молодь, громадські об'єднання, неурядові організації, молодіжні об'єднання, Pro Familia, країни Євросоюзу.